

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњег у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „Школског листа“ у Сомбор.

Бр. 10. У Сомбору 31. маја 1884. Год. XVI.

НАРОДНОСТ У ОПШТЕМ ВАСПИТАЊУ.

I.

Ошти историјски основи европскога образовања.
(Свршетак.)

Сва тачања свеучилишта, сем можда талијанских, која су имала светски карактер, чланови су особите државе, којој глава седи у Риму. Таква иста једнакост је и у осталим средовечним европским школама, јер сем мало изнумака зависи њихово трајање и уређење од римске цркве, које су установе Европу спутавале. Ту је једини европски народ, расејан у малим или великим зборовима по свима странама — народ схоластика.

Проста наука средовечна (*trivium et quadrivium*) мало је још од богословије одељена, свуд је једнака, говори једним латинским језиком и свуда из ње извиру истоветна правила и наређења педагошка.

Тако звано *поновно рођење наука* (ренесанса), кад стари класички век постаде наслеђе нових народа европских, сачувало је Европи још за мало духовно јединство, које се оснивајући се поглавито на верзаконском јединству, почело на крају средњег века да њиха.

Класицизам, то заједничко наслеђе европско, и хришћанство, које је посредовањем Рима и Византије, тих двају великих васпитача целог средњег века, духовни европски живот проникло, дали су општем васпитању свију народа једнаки основ.

Почетком новог века све се измењује. На место племена ступа држава. — Римска црква, витештво, манастирски редови, схоластика морају да уступе новом европском животу, који даје државама нове основе, подиже поједине државе и оснива особене народности.

Пре но што је уједно са обновљењем класицизма ново доба настало, био је појам народа просто појам племена. Појам

отаџбине скривало је феудално уређење. До 16. столећа нема у француских писаца речи „отаџбина.“ Од тог доба пак уступа средовечно раздељење новом дељењу на велика морална тела — државе и народе, и старовечна љубав ка отаџбини, потамнела у срцима љубављу према општини, позиву, сталежу, рађа се снова и излази напред.

Исто тако се јавно образовање подвргло општем закону, по ком су државе и народи раздељени. Не могаше већ да се опиру установама државним и народним, као што се опирало неслози племена, тој карактеристици средњег века. Све се подчинио држави, живот целе Европе постаде унутарњи државни живот и развијао се свуде својим особитим начином.

Васпитање народно стигла је заједничка судба; само наука остала је општа за све народности.

Ипак су се до сада одржали остатци негдашњег јединства општега образовања. — Класички језици, класички писци до данас су још основ образовања код свију европских народа, и нова педагогика, у којој су се разни системи изређали, није смела да се сиђе са тога основа

Класички стари век свуда је досад неопходан како због своје садржине тако и због своје образовне моћи, коју има на дух његово изучавање. У том погледу није нашла досад европска педагогика ништа, чим би могла да замене класицизам.

Али не сећа у васпитним системима једини класицизам на њихово заједничко средовечно порекло, него трагове тадање схоластике видимо у школској организацији, запу, у распореду наука, називима наставних предмета и у самој речи *школа*, која је општа свима европским језицима.

И до Русије продрла је схоластика посредовањем Пољске и Кијевске академије. У Енглеској и Шпањолској постоје у снази скоро непорушени остатци те средовечне зграде, а многи одломци њени, пренети из Енглеске у Северну Америку, чисто не доликују садањем њеном чилом покрету.

Ти остатци, који у Новом Јорку, у Лондону, у Берлину и на обалама Охотскога мора сећају на схоластички живот негдање Европе, нису ипак ништа друго него тешко оруђе средовечнога арсенала, прекројено на садању. Под једнаким оклопом схоластичкога витештва скривају се личности најразличнијих праваца, доба са свим другога.

Чим је постало опште васпитање основ државнога и на-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

роднога живота, пошло је оно у свакога народа другом стазом, и данас има сваки европски народ свој особити карактеристични васпитни систем

Спољашња једнакост, коју смо поменули, не може за дуго у забуну доводити пажљивога посматраоца, који ће се брзо уверити, да речи „опште васпитање“ значе свуда ствар са свим другу, карактеристичан појам, створен карактером и историјом народа.

У целом образованом свету уче се у школама, које имају и данас средовечан назив, једне и исте латинске и грчке граматике, читају се једни исти грчки и латински писци, предаје се једна иста математика, која не познаје никакве народности, проучава се једна иста историја са бескрајним Пунским ратовима; ипак тражи и налази сваки народ у тих светских учитеља особиту храну, која му приличи. При свој једнакости методе има сваки европски народ свој особити начин васпитавања, своју особиту цел и средства.

Пружајући кратак нацрт главних система помињемо у напред, да не можемо потпуно исцрписти њихове карактеристике. Ограничићемо се на знатније потезе.

РАЧУНСКА НАСТАВА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

Други разред.*)

Коло бројева 1—100.

Бројеви до сто. На руској рачунаљци покаже се ред десетица и говори се 1 десетица или 10 јединица, 2 десетице или 20 јединица до 10 десетица или 100 јединица. За тим се говори ред десетица: 10, 20, 30 итд. од напред и од натраг, *растварају се* десетице у јединице и јединице се казују као десетице. После тога се уче бројеви од 21—30, 31—40 итд. исто онако као бројеви од 11—20 т. ј. поступним додавањем по једне јединице на 20 добијају се бројеви 21, 22, 23 итд. Особито препоручујемо прилежно употребљавање рачунаљке. На истој нека се добију дакле ове реченице:

2 дес. и 1 јед. = 21 јед.; 2 дес. и 2 јед. = 22 јед.; 2 дес. и 3 јед. = 23 јед. до 2 дес. и 10 јед. = 30 јед. или 3 десетице.

Код сваке нове десетице ваља стати и добро преко реда увећати оно, што се научило. Наместимо н. пр. на рачунаљци 25 куглица и питајмо: Колико десетица и јединица видите ту? Како се зове тај број? Колико је то преко 20? Колико фали још до 30? Који број долази иза 25, 22, 26, 29? Који број долази пред 25, 22, 26, 29? Бројте од 1 до 30. Бројте наатрашке од 30 до 1. Бројте 2 4. 6. до 30. Бројте 1. 3. 5. до 29. Бројте 30. 28. 26. до 0. Бројте 29. 27. 25. до 1.

* Први разред в. Школски Лист 1883. бројеви 15—19. У.

Тек пошто ученици умеју са свим сигурно да нађу и именују сваки број, да растворе сваки број у десетице и јединице и сваки број десетица и јединица да скупе у један број, тек онда је време да се пређе на писмено бележење бројева. Поступање је при том исто као и у пређашњем колу. Обично ће бити довољно да се деца каже, да се десетице пишу лево, а јединице десно. При писању и читању бројева ваља децу увек упозоравати на тај положај десетица и јединица и нарочито треба много диктирати такве бројеве, који се означавају истим цифрама, н. пр. 46 и 64, 58 и 85 итд., да деца увиде, да исте цифре не значе увек исти број.

За вежбање у писању бројева нека послужи и низ $1 + 1 = 2$, $2 + 1 = 3$ до $99 + 1 = 100$, у ком се разуме се сваки резултат пише прегледно један испод другог.

Сабирање. Пошто је овде круг бројева већ већи, то се предузима свака рачунска операција за себе. Бројеви, који треба да се саберу, зову се *сабирци*, а број, који се добије, кад се сабирање сврши, зове се *збир*. То разјашњење нећемо предузети одмах у почетку, јер прво мора да је ствар ту и тек после јој се каже име. Тек пошто деца на стварима дођу до увиђења, могу им се казати одредбе.

а) У ком се реду стављају задатци и како се решавају. Најпре се додају основни бројеви и то: аа) на основне бројеве, бб) на чисте десетице, вв) на помешане десетице, најпре без, после са прелазом у идућу десетицу; н. пр. аа) $8 + 7$; бб) $40 + 6$; вв) $23 + 5$; $46 - 7$. Решење се постиже у сваком случају помоћу рачуналке. Код $8 - 7$ се ради: $7 = 2 - 5$, $8 - 2 = 10$, $10 - 5 = 15$, дакле је $8 - 7 = 15$. Задаће $40 - 6$ и $25 - 5$ не потребују решавање, резултат се каже сам. Код $46 - 7$ ради се: $7 = 4 - 3$, $46 - 4 = 50$, $50 - 3 = 53$, дакле је $46 - 7 = 53$. Код сабирања основних бројева на основне бројеве ваља још да се примети, да треба сваки основан број на све основне бројеве од 1—9 да се дода, што даје 9 појединих вежбања. Код задаћа, код којих збир прелази број 10, ваља нарочито у том да се вежба, да се један сабирак тако разложи у два дела, да се додатком тога једног дела други сабирак допуну на 10. Кад ваља $8 + 6$ да се сабере, онда мора ученик одмах да види, да на 8 фали још 2, па да се 10 добије; због тог раствори он 6 у $2 + 4$ и рачуна после: $8 + 2 = 10$, $10 + 4 = 14$, дакле је $8 + 6 = 14$. Доцније се каже са свим укратко: $8 + 6 = 14$.

(Ради утврђења нека се задају многе измешане и примењене задаће, и такве са више него 2 сабирка и нека се вежба у грађењу редова у целом бројевном простору од 1—100. Редови нека почињу са 1, 2 и 3, нека расту за 2, 3, 4 итд. и нека их говори час цео разред, час поједине скамије, час поједини ученици. Прво нека се изговарају овако: $1 + 3 = 4$, $4 + 3 = 7$, $7 + 3 = 10$ итд.; после укратко: 1, 4, 7, 10 итд.)

За тим се сабирају десетице и то: аа) чисте десетице на чисте и помешане, бб) помешане десетице на чисте и помешане, код последњих без и са прелазом у друге десетице, н. пр. аа) $40 + 30$, $62 + 20$, бб) $40 - 20$, $26 - 13$, $38 - 26$. Задатак $40 - 30$ не потребује решавања. Код $62 - 20$ говори се: $60 - 20 = 80$, $80 - 2 = 82$, дакле је $62 - 20 = 82$. Доцније без решавања. Код $40 - 25$ гласи решење: $40 - 20 = 60$,

$60 \div 5 = 65$, дакле је $40 \div 25 = 65$. Даље: $26 \div 13 = ?$ $26 \div 10 = 36$,
 $36 \div 3 = 39$, дакле је $26 \div 13 = 39$. Најпосле $38 \div 26 = ?$ $38 \div 20 = 58$,
 $58 \div 6 = 64$, дакле је $38 \div 26 = 64$.

(Ради утврђења задају се и ту разноврсне помешане и примењене задаће. Од мера и тегова може већ гдешто овде да се помене, н. пр. 1 сат = 60 минута, 1 фунта = 50 декаграма итд. Задаће о томе само у колико дозвољавају вежбања, н. пр.: Колико је декаграма 1 фунта и 26 декаграма? Колико је минута 1 сат и 36 минута?)

б) За *тихо вежбање* препоручују се особито редови, т. ј. добивеном резултату додаје се један исти број. Са мало речи стављен је одмах цео задатак. Учитељ каже: *Рачунајте 1 ÷ 7!* и ученици ваља да знају да раде овако: $1 \div 7 = 8$, $8 \div 7 = 15$, $15 \div 7 = 22$ итд. све до 100 или до најближег броја преко сто или испод сто. Резултати се лепо пишу један испод другог. Такве редове може учитељ врло лако и да контролише, јер му поглед два већ каже, да ли је добро рађено. Н. пр. ред $7 \div 7$ свршује се са 98, јер се 7 у 100 налази 14 пута са остатком 2 т. ј. 7 се може 14 пута једно на друго додавати, док се не дође до 100; пошто је остатак 2, то ред мора да се сврши са $100 - 2 = 98$. Уочи ли учитељ тај последњи резултат и још можда два друга н. пр. 35 и 70, то ће моћи са великом вероватношћу да суди, да је задатак добро израђен. Ако пак ред не почиње са 7, него са другим којим бројем н. пр. са 1, 2, 3, 4... , онда ће сваки резултат, па дакле и последњи бити за толико већи. Тако у реду $1 \div 7$ мора бити последњи резултат 99, у реду $2 \div 7$ последњи резултат 100 т. ј. $98 \div 2$ итд.

Други пример: *Рачунајте 3 ÷ 5!* Пошто се 5 у 100 налази 20 пута без остатка, то би последњи резултат, да се ред почиње са 0, био 160; али пошто се почиње са 3, то учитељ одмах зна, да последњи члан мора да буде 103; десети резултат у том реду мора да буде $50 \div 3$ т. ј. 53. — Сличним премишљањем доћи ће учитељ до лаке контроле и за сваки други ред.

Да вежбања буду још разноврснија, могу да се додају наизменце и по *два* броја, један пут н. пр. 4, други пут 3, тако да се добије ред $0 \div 4 = 4$, $4 \div 3 = 7$, $7 \div 4 = 11$, $11 \div 3 = 14$ итд. Јасно је, да ће овде последњи резултат бити исти као да смо 7 додавали, т. ј. 98.

(Наставиће се.)

ОПАСНОСТ ВАРОШКОГ ВАСПИТАЊА.

Јест, драги читаоче, ми живимо у добу *Revalenta arabica*, кондензираног млека и разни екстракта — па ипак сретамо у варошима на сваком кораку укочене и фино углађене младиће, са плавим или црним наочарима и цвикерима, са помодно култивираним брадама, али ни једног од тих способног за војничку дужност — сретамо госпођице са узаним прсима и бледим лицима, у којима се јасно огледа болесни организам тих „финих“ госпођица.

Сваки, који је живео или дуже се бавио у којој богатијој вароши или варошици, знаће ко је тај рушитељ здравља омладине; знаће ко је тај непријатељ ваљаном телесном васпитању — знаће, да је томе свему

узрок: луксуз. Пошто је окупирао центрум образовања и цивилизације, вароши и варошице, шири се он и даље и већ по мало почиње да окупира и мирна села.

У коју кућу луксуз доспе, ту се добива ташто, просто и ћудљиво васпитање. Ту је све њему потчињено; особито уме да залуди родитеље, да разним слатким речима своју децу мажењем претварају у модерне мекушце, да им усађују у срце оно грамжење за променом и расејаношћу, што је идејал свију унутрашње несавршених људи и морално слабих друштава.

Што дужност и савест даном и недељом мучно сазида, то он поруши у једној минути. Он је извор свију опасности варошког васпитања, и сретно је свако оно сеоско дете, које је за времена отргнуто испод његовог уплива.

О чему сеоско дете снива као о каквом удаљеном вилинском стану, то се варошком детету износи пред очи. Али данас је така мода.

То се почиње већ код одојчета.

Познато је да се душа детиња у првим својим покретима показује само као путеност. Што у детету ма какву жељу проузрочи, око тог се најревносније настојава да се и испуни. У место дакле да се ћудљивост малише зауздава, задовољава се свака његова жеља, чим се јави — та детенце још нема разума.

Из оваке класе одојчади и деце, чије цело васпитање није ништа друго до мажење, рекрутирају се наши младићи и девојчице, који при најмањем мразу добијају вечиту кијавицу.

Али поред култивирања луксуза, комодитета, задоволења, уживања — поред култивирања луксуза чулне природе дакле — култивира се и луксуз духа. Мала Милица тек се одвикла од пелена, а већ јој се тражи гувернанта, да је учи француском и другом језику, да је поучава оном знању, што га дају школе за старију децу; мари се напаметним изучавањем разних декламација, а слатка мати не мож' да с' наужива доста, слушајући своје „мудро“ дете. — Мали Славко још не уме да склопи ни најмању српску реченицу, а већ га строги отац учи деклинарању menza, јер ће Славко бити гимназиста, па треба да зна и т. д.

Зар да човеку не буде тешко на срцу, кад види ово вештачко присиљавање и мучење? Умно и душевно претоваривање детета — не пазећи на његову снагу — јесте суптилно убијство. Безумни оче и неразумна мати! Ви хоћете мудру децу, а до-бијате стармале; ви хоћете здраву децу, а добијате цвергове. Свако прерано надражавање пресићава и врло скорим се онажа нека малаксалост, која може да буде од врло важних посљедица за цео живот. Прерана живахност детиња претвара се у дремеж и невољу или у раздраганост без издржљивости, у глад без апетита, у љубонитство без интересирања, и баш у оним годинама, у којима би по природном развјатку ваљало да се развије потпуна снага младића, није он ништа друго до расејано и немирно биће. Једни се онда зову лењштине, а други глупаци, док су међу тим чеда ли луксузног васпитања.

Овде онде нађу се по гдекоји родитељи, који то све признају и кору себе са свог несавесног поступка, — па ипак неће да га се окану,

WWW.UNILIBRS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

та и како би, кад ето то све раде и друге госпође, а човек не може осим света. То је сила општег обичаја, која залуђује родитеље и угушује глас савести. Нико неће да буде друштвени особењак, и ни једна мати неће да подноси пребацивање, е своју децу, е своју децу лошије васпитава него њен најближи сусед.

Живи ли сад породица у вртлогу чулног уживања, и дозвољава ли се то и деци, онда она морају бити из основе т. ј. скроз и скроз покварена. Ни један отац, ни једна мати, не треба никад да заборави, да је човек у толико срећнији, што мање потреба има. Лукеузно детињство ставља у опасност задовољство у старости.

По немачком.

У Д. К. Марта 1884.

К. М. М.

ДОБРОТВОРИ СРП. ОСН. ШКОЛЕ СТ.-АНДРЕЈСКЕ.

По закључку цркв. скупштине од 6. Фебр. т. г. из благодарности према добротвору школском, подигла је о. г. правосл. срп. општина Ст.-Андрејска у саборном гробљу нов споменик блаженопоч. Петру Апостоловићу негдашњем грађанину овог места. Споменик је леп од црвеног мрамора са овим надписом:

„Великом завештатељу школске деце Петру Апостоловићу, подиже споменик благодарна српска општина у Ст. Андрији 1884 — Родио се: 1767. године, и престао се 19. Јан. 1837. — Вечан му спомен!“

Исти овај добротвор оставио је на школу Ст.-Андрејску један врло леп виноград од 13 мотика на Хунки, где најбоље вино роди у Ст.-Андрији, и то на тај начин: да се из прихода од плода виноградског сваке године за Божић што више сиромашне деце заодену и обују, разуме се, такве школске деце, која се добро владају и добро уче. Пошто овај виноград сваке године доходка доноси 350—400 ф. и пошто се трошак на виноград остави, све остало употреби се на одевање школске деце. Ове године одевено је њих 12 мушке деце, а бива да кад и више њих добију целокупно зимско одело и обућу. У прошлим годинама добијала су одело и обућу и одраслија деца, која су се у црквеном појању отликовала, и која су, кад су већ из школе иступила, у цркву прилежно долазила, и ту на богослужењу појала. Сад већ од 3 год. постоји у Ст.-Андрији цркв. немачко друштво, које Богослужбу у недељне и празничне дане увеличава.

Из горњег надписа, који је на споменику, види ће поштовани читаоци, кад је овај добротвор рођен, и кад је умрло. У колико сам ја о њему овде дознао, он је био по својој струци трговац, ал трговину није водио, него је био код ове вароши чиновник, — сиротињски отац и благајник, а неко време и саветник. И то се о њему приповеда: да је био јединац у оца, и да је био по оцу веома богат. Женио се два пут, и није имао ни од једне жене порода. Исти П. Апостоловић родио се у преображенској нурији, и то у првој кући пред преображенском црквом, која је сучелита од јужне стране нуз порту. Ово данас није више српска кућа, њу поседује један римокатолик.

Дана 19. Априла о. г. посвећен је споменик покојног П. Апосто-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ловића. По обављеној св литургији у 9 сах. одемо сви сакупљени на гробље, школска деца опколе цвећем и венцима окићени гроб, и по обављеном чину освећења надгробног споменика, катихета Ст. Андрејске ош школе г. Ђорђе Голуб, изговорио је присутнима врло лепу сходну беседу*) узвисивши до највише висине име овог добротвора наше школе. Беседа се ова сваком допала с тим више, што је са лепим нагласком и ефектом изговорена. После говора однојаше сва деца школска и негдашњи питомци његови: со свјатими упокой и у три пут вѣчная память, и с тим се ова светковина завршила.

Сад сједују остали добротвори ове школе, на које ће држим поштов. читаоци овог цењеног листа пажњу обратити.

Од најстаријих добротвора ове школе имам споменути име негдашњег грађанина Ст. Андрејског Дим. Филотића, који је за подпомагање сиромашних ђака оставио школи до 312 фор. садањих новаца, и интерес од овог додаје се своти П. Апостоловића при одевању школ. деце на божић.

Још имам да споменем повије добротворе наше школе, који су хвала Богу и данас живи и здрави, а то су: Њег. преузв. г. Венијамин Калаји, садањи министар за Босну и Херцеговину. Год 1864. приликом једног избора на земаљски сабор у Ст. Андрејском срезу, за љубав Срба, што су му сви верно одани били, основао је на ову школу 300 фор., на тај начин, да се сваке године о главном испиту 3 најбоља ученика ове школе њима обдаре; и ово сваке год. наша деца добијају, негледајући на стање родитеља. — У течају прошле године, дана 7. Дек. Благор. г. Евгеније Думча наш градоначелник и председник и његова племенита госпођа Петронела, својим основним писмом, поклонили су нашој правосл. срп. општини 1 комад 5%-алне кр. уг. ренте у папирној вредности од 500 фор. на тај начин, да се сваке године о Божићу интерес од 25 фор. даде једној оvd. сиротој удовици; у случају да ове нема, једном ђаку на вишим школама овде рођеном, или на цјел наше школе, било учитељу или ђацима. Ст. Андрејска штедионица, пре 3 године, основала је такође за ову школу један фонд под именом: „Заклада Ст. Андрејске Штедионице.“ Овај фонд данас већ преко 350 фор. броји и овај се капитал сваке године добровољним прилогом наше штедионице знатно умножава. Употребује се на ту цјел, да се о Божићу 4%-ални интерес поклони учитељу или добрим ученицима ове школе. И последње две год. по закључку сл. шк. одбора местни учитељ је примао интерес од ове закладе. Ову штедионицу су основали и данас понајвише њом управљају Срби деоничари, на зато наша школа и добија највише поклона. Штедионица ова сваке год. лепо подпомаже и наше црквено певачко друштво.

Осим свега овога има наша школа два лепа винограда, из којих се она издржава; један је на Вресту, близу владикиног Мајура, а други у Смолници више Збега, од којих је последњи пре 12 год. ревношћу ове општине засађен, и броји 48 мотика, а други је мањи, а у оба роди изврсно вино.

Ово су дакле поштовали читаоци, добротвори наше школе, и св.

*) Донешемо је у идућем броју. У.

храмови наши још имају више оваких добротвора, који су својим завештајима оставили нешто у новцу, а још много више у грунту (у виногради), из којих се издржавају цркве и парохијско свештенство наше.

Нека је вечна слава, част и хвала свима онима, који се за будућност свог народа и за његову школу стараше!

И заиста кад погледамо наше више и ниже заводе, види се, да је код нашег народа неизмерна љубав свагда била према својој школи и цркви. Па тако и никад неће умрети име наших школских добротвора: митрополита Стратимировића, епископа Платона, Димитрија Анастасијевића Сабова, Саве Вуковића, Саве Текелије, Пере Кољевића, Трандафилке, Кузмана Рацковића, Љубомира Вујиновића, Игњата и Терезије Димитријевића, и нашег дичног у животу налазећег се старине Атанасија Гереског и многих других, којих имена на српском обзор ју сијају као звезде небесне! Но у колико су мени наше ствари познате, држим, да би требало, да нас више подсећају наше две препарандије, Сомборка и Гор. Карловачка, као и наше више девој школе, које су досада малим фундацијама снабдевене; а тако исто и наше нар. школе особито у будимској епархији. За извести ово, највише суделовати могу наши свештеници и учитељи, и наша интелигенција, којима напредак наших школа на срцу лежи. Нами свима је познато, да сви заводи наши имају довољно штипендија, из којих сиромашни ученици у колико толико могу своју егзистенцију олакшати, јер су штипендије многе и за слушатеље универзитета, и за слушатеље св. богословије и гимназијалних наука, — само наше препарандије и више дев. школе једва да их имају, а тима би још понајвише нар. добротвора требало.

Нека је вечна слава и овога и онога света блажене успомене Бачком Епископу Платону, који се као архијер и духовни отац нар. српског сетио синова и кћери срп. рода, што се уче и васпитавају у сомборској препарандији! Нека је вечна слава и свима онима добротворима, који својим завештајима просвету код наше младежи подномажу и унапређују!

Петар Берик,
учитељ.

ЦРТАЊЕ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ.

(Први ступањ.)

Материјал: Тека за цртање од обичне хартије у фолију, мекана оловка (број 2), комадић брисала (Gummi), по табака чисте хартије за подметач, дугуљаст комадић чисте хартије, који ће служити за мерење, и ножић.

Ви сте, драга децо, док сте још били малени, цртали разнолике сличице: писмо, лествице, кућу, рибицу итд.; али онако лепо, као што су вам били узорци, нисте још знали цртати. Сад ћете на сахату цртања учити како се *лепо* црта. Но мораћемо с линијама отпочети; јер ко не уме добре линије нацртати, не ће умети зготовити ни лепе сличице. (Учитељ нацрта две линије на табли.) Колико сам линија нацртао? Којим правцем тече прва? Узима ли и друга линија такође само један правац, Покажи, на којима се местима савија. Које је *права*, а које *извијена*

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

(крива) линија? — Јесу ли све три ове линије посве једнаке? Ова заузимће таки правац, као оно вода у чаши или другде; па како ће се у тога звати ова линија? (водоравна.) Ова напротив стоји усправљено као свећа. Како се за то зове? (усправљена.) Каква је трећа линија? (коса.) Да потражимо на предметима (н. пр. на табли, стреји, зидовима) водоравних, усправљених и косих линија. Нацртајте сад једну водоравну линију. Подметните тај лист хартије под руку, да не бисте теку испрљали. Цела рука покреће се при повлачењу линије на десно. Не повлачите линије комадић по комадић, него у једном потезу. Не притискујте. Ти си добрано притиснуо. Погледај де сад другу страну тога листа. Допада л' ти се то? Тога се мораш чувати. Како? — Погледај чешће на ивицу теке, јер одстојање мора бити свуда подједнако. Код твојих линија није тако. Какве су? (косо.) Метни теку мало даље пред очи, па ћеш намах спазити разлику. Заиста, не онажаш ништа? Дакле, сад узми тај свој дугуљаста комадић хартије, те измери одстојање линије с почетка па до краја од ивице тога листа, на ком црташ. Не бриши одмах, кад ти линија баш не испадне добро; боље нацртај другу лепше. (У цртању водоравне линије вежбаће се деца два сахата. На трећем сахату предузеће се цртање усправљене и косо линије.)

Цртање квадрата.

Повуците управ уз горњу ивицу текину једну водоравну линију. Повуците и уз леву ивицу њену једну усправљену линију. Узми сад хартију, па види, одстоји ли горња линија исто толико од ивице, као и доња. Где се састају обе линије. Како се зове та тачка, у којој се састају? (теме.) А како се зове простор између те две линије? (угао.) Како се зову обе линије, што праве угао? (крац.) Како стоји један крак на другоме? (усправљено.) С тога се тај угао зове *прав* угао. Ево вам угластог дрвета. Повуците један прав угао. Које занатлије употребљавају врло често прав угао? — Је ли водоравни крак угла исто тако дуг, као и усправљени? Питај своје око. Осведочи се; измери. Избриши тај комадић, за колико је та линија дужа. Сад повуци на ниже и с леве стране од водоравне линије једну усправљену. Измери дужину. Измери одстојање од ивице. Спој на послетку једном водоравном линијом обе завршне тачке усправљених линија. Какву смо фигуру сада добили? Како одстоје стране једна од друге? Колико има делова? Какви су то углови?

Нацртајте сад још један квадрат и то један мањи у том великом. Али линије морају бити свуда подједнако дебеле. *Ово* је место остало одвећ танко, првуци га још један пут. *Овај* комад је испао предебео; избриши, и нацртај боље. (По том се стране квадрата поделе на два дела, за тим, помоћу хартије, на три и четири дела, и онда се све тачке споје. Иза тога повлаче деца унакрет дијагонале.)

К.

КАД ЈЕ ВРЕМЕ ЗА УЧЕЊЕ СТРАНИХ ЈЕЗИКА?

У 5. броју „Ш. Л.“ донели смо чланак „Многојезичност васпитању“ од знаменитог чешког педагога *Линднера*. Данас ћемо опет да саопштиме нашим читаоцима о том велеважном предмету мњење другог

знаменитога Чеха Дра Чешка Шерцла, који је професор на свеучилишту у Харкову. Ако иком припада у тој ствари меродавна реч, то заиста Шерцлу, који је већ од 23 године знао 32 језика, а сада, у својој 41. години, зна више него 100 језика, дакле је у том далеко надмашио и самог гласовитог кардинала Мезофантија, који је знао 58 језика. Ево дакле шта вели тај чешки Мезофанти у уводу своје граматике рускога језика о учењу страних језика:

Детињско доба *није* ради своје неразвијености и ради недостатка потребног душевног развитака *нимало* згодно за учење језика; такво учење није продуктивно и *обично бива на штету*, јер *ограничава или битно задржава развитака детиње снаге и подобности*. Дете може истина да научи да приклана туђим језиком, освојив извесну количину реченица и обрта конзервационог говора, али такав је говор по правилу пука механичка продукција, несвесно понављање онога, што му се неуморно пре казивало. Учи ли пак развијеније дете, које већ у неколико говори својим матерњим језиком стран језик, онда оно може свакако да научи да добро говори тим језиком, али *увек на штету матерњег језика*, који ће у толико већма занемаривати, у колико боље присвоји себи стран језик и у колико га већма предпоставља, јер у два језика, у свом и страном, не говори ниједно дете једнако добро.

За учење језика потребан је до извесне мере развијен разум и неки степен интелектуалне самосталности; такво учење, ако ће да буде увенчано жељеним успехом, нека се отпочне дакле истом у зрелијем добу, по моме мњењу *не пре него у петнаестој или шестнаестој години*. Почивући од тог доба има учење језика у себи особиту, пре неосећану драж и тек од тог доба показују се у истини благодарни посљедци тога учења: памћење јача, оштроумље и уобразиља се побуђују, круг разума се шири, неопходном за постигнуће целих истрајношћу премишљање се снажи и помоћу темељнога познавања страног језика боље разумевамо строј свога језика.

Почивући од петнаесте године сваки је подобан да научи темељно стран језик, наравски уз предпоставку, да ученик није још изгубио неопходно за тај посао памћење; многи су још и у дубокој старости учили туђе језике и то са знаменитим успехом. У Европи нема језика, ког неби могао ученик, ако се дневно занима њим по два сата марљиво, савесно и на основу добро састављеног упутства, за годину дана тако да научи, да тај језик разуме, да правилно изговара својствене му гласове и да га доста течно и правилно говори. Где то ученик не постигне, ту је имао или неспособнога учитеља или рђаво, неметодичко упутство, или није имао нормалне подобности, или није имао ни воље, ни истрајности, нити се трудио савесно.

Многи мисле, да језикословне штудије, ако ће да буду успешне, изискују неопходно неку особиту даровитост, необичне подобности и изврсно памћење, али се јако варају.

Такво мишљење годи веома онима, који су одвећ лењи, да нешто као што ваља науче, или који при учењу страних језика нису постигли успех, те би кривицу за свој неуспех ради да свале на друге, са свим

фиктивне узроке. За успешно учење језика нужне су само нормалне способности и са свим обично памтење, које иначе, чим се ко марљивије и истрајније бави језицима, добија тим већу интензивност и снагу. Све остало зависи од добре, разумне методе и од труда и истрајности. Што се бољом и наравнијом методом служи, што је већа марљивост и што јача истрајност, у толико ће се бољи резултати постићи.

О ПРАКТИЧКОМ ЗНАЧЕЊУ АСТРОНОМИЈЕ.

Прилог методици земљописне наставе.

Предметом астрономије нису само *звезде* у обичном смислу те речи, него и *земља* као небеско тело и појаве, које произлазе из њенога одношаја према другим телима. — Какве ли су те појаве на земљи? Да су то само *ноћ* и *дан*, године и њени делови! Како би се изменуо и пре-рушио поредак наших друштвених одношаја, кад не бисмо довољно познавали значење тих појава. Без њих би дела наша и наше памтење утонуло у пропаст векова. А *месец*, његове *промене*, да ни не помињемо помрачења? Његов утицај на целу природу, на кретање *воде морске*? Настојимо и као што је право трудимо се, да деци разјаснимо метеоролошке појаве, као што је *бура*, *муња* итд. А зар нису и оне појаве важне, које у *свако доба* пред собом видимо и с којима су везани сви наши односи? Или нема ли већ познавање тих појава ради њихове општности практичко значење?

Али пођимо корак даље. Појаве, што су поменуте, спадају у нај-обичније и најчешће, исто као што је *календар* најраспрострањенија књига, која се налази у руци свакога, који уме да чита. С том књигом, ако нам у истини лежи на срцу ширење просвете, треба да рачуна свака школа, сваки педагог. Ми мислимо сада само на календарски део. Погледајмо ближе. На свакој страни налазимо низ научних израза. Ту читамо: „Сунце ступа у знак рака. Летњи обрт сунца.“ Ту се помиње златан број, недељно слово итд. Нашто су те ствари у календару, кад их не разуме читалац, који не познаје најглавније основе астрономије? Не даје ли дакле астрономија свакоме практичка знања?

По примеру других држава уведене су и код нас нове *мере* и *тегови*. По чему су оне боље од старих? По сталној и не променљивој мери, узетој из саме природе. Измерили су, колики је обим земље и назвали су $\frac{1}{4}0,000,000$ део тога обима *метром*, који је основна јединица мера за дужину и целе системе нових мера и тегова. *Измерили земљу* — лако казано. Али како? Зар су је опасали? Јесте опасали — али насом златних звезда, што их је Божја рука приденула на своду небеском. Познати тај нас — значи познати најбољу теорију о облику и величини земље и отуд разумети значење и сталност нових мера. А шта може бити *практиције* од мере и тега?

Али *звезде* нам нису само помоћнице за познавање мере и тега. Ко је водио три мудраца до витлејемских јасала? Ко води морнара на мору и чува га од пронасти? Ко у пустињи и густини шумској управља наше кораке? Звезде, *звезде* наше водиће.

Ипак тиме нисмо исцрпили низ практичких користи, које нам даје *астрономија*. Али сваки се може да увери, да на уму имамо прак-

тичност у најширем смислу. Ваља да схватимо корист, коју нам доноси космографско знање за развитак нашега разума, улив његов на развитак других наука, као физике и геологије, тако да те науке не могу да буду без знања космографских закона. Што смо ту навели, може да убеди свакога педагога, да је именов практичкога правца, који свуд на нас наваљује — немогуће, да се космографија излучи из реда наука, које у школама учимо, него је нужно, да јој се даде часно место.

Пољски написао *Др. Ј. Жулињски.*

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Испити у школама сомборском*) држаће се од 11.—14. Јунија. У вишој девојачкој школи 15. и 16. Јунија. У те дане и 17. Јунија изложени ће бити ручни радови ученица. На салашким школама испити се већ у велико држе. У учитељској школи писмени испити држаће се 11., 12. и 13. Јунија, а годишњи испити приправнички и испити за учитељско оспособљење држаће се у другој половини месеца Јунија.

(*Загреб.*) Да би се установа школских вртова што сигурније унапредила, нашло је наставно одељење кр. земаљске владе за сходно, да се ради потребите теоретичне и практичне упуте учитељства у воћарство на кр. господарском и шумарском училишту у Крижевци уведу повремене воћарски курсови за време великих ферија. Ове године биће такав курс за време од 18. до 29. августа по нов. кал., а присуствоваће му 5 учитеља из жупаније осечке, 4 из жупаније загребачке, 3 из жупаније пожешке, 3 из жупаније крижевачке, 3 из окружја митровачкога, 3 из окружја банскога и 3 из окружја личко-оточкога, укупно дакле 24 народна учитеља. За тај тецај прописала је већ влада наставни програм.

(*Маџарски течајеси за учитеље*) држаће се и ове године у 12 места, за наше крајеве у Баји, Араду, Сегедину и Чаковцу. Ученици добијаће као и лане 70 нов. дневнице. Пријавити се треба школском надзорништву, у које спада дот. учитељ или учитељица (из Бачке до 30. јуна.) Курс у Баји отвара се 7. јула по нов. кал. и трајаће 6 недеља.

(*Из земаљског учитељског мировинског фонда*) поделио је министар за богочаст и јавну наставу Босиљци, сирочету иза Марка Бибића бив. учитеља у Сомбору годишњу потпору од 50 фор.

(*Будимпешта.*) Министар просвете издао је циркулар управљен на комесаре, који ће ради вршења државног надзора присуствовати испитима зрелости у вероисповедним гимназијама. У сам испит немају се они мешати, али имају мотрити, да се сви прописи државног закона тачно извршују.

(*Руски језик у Шведској.*) У све шведске средње школе увешће се руски језик као облигатан предмет, а на свима свеучилиштима установиће се катедре за славенско језикословје.

(*Нова србска вероисповедна школа.*) Из Лијевна нам пишу, да је у граду Гламочу — близо Лијевна, — где живи око 300 србских душа отворена комунална школа, у којој је постављен био за учитеља најпире неки Пољак а затим Србин изслужени каплар. Срби видећи да немају користи од такве школе шиљали су децу своју у Лијевно, а сада основаше фонд и поревенише се те наумише отворити у Гламочу србску православну вероисповедну школу. За плату одредише учитељу 350 фор. стан и огрев. Стецај на ово место отворен је до св. Илије. Молбе са сведочбама имају се упутити на Госп. Петра Павловића у Гламоч (пошта: Livno.) Захтева се да учитељ буде вешт црквеном појању и добар појад.

(*Тражи се учитељ за Приједор.*) Православна србска црквена общтина у Приједору у Босни обратила се писмено на управитеља србске

учитељске школе сомборске с молбом да јој препоручи за учитеља ваљаног и образованог Србина, који је осим оспособљења учитељског, примерног моралног владања и сталног карактера, који је срцем и душом одан светој нашој православној цркви и милој народности нашој и вешт црквеном појању. Плата је 500 форинти, угодан стан снабдјеван са свима потребама и довољан огрев: уз то има нешто и узгредних додатака приликом пратње где се позове, као и приликом када с школском децом, по тамошњем обичају о Божићу и о Ускресу по кућама иде појати ради духовног сазидања народа. Ако би вршио учитељ дужности општинског писара био би зато обашка награђен. — Пошто се овде у Сомбору неће нико да прими позива на ово учитељско место: то саопштавам ово путем школскога листа учитељству нашем, и позивам оне од негдашњих мојих ученика, који горња својства имају, и који би желели то место добити, да ме о тој својој жељи што скорије писмено извести, како би највртније између њих Славној Општини Приједорској препоручити могао. Као што ми је општина јавила, стечај се на ово место отворати неће, него ће препоручени од мене за учитеља изабран бити.

Н. Ђ. Вукићевић,

србске учитељске школе сомборске управитељ.

Р А З Н О.

(*Цетиње.*) 1. маја положен је са великом свечаношћу темељни камен у „Зетски Дом“. Зграда та треба да буде храм просвете у Црној-Гори. У њој ће се сместити музеј, читаоница, позоришна дворана. „Глас Црногорца“ пропраћа тај знаменити догађај језгровитим чланком, у ком вели о задаћи „Зетскога Дома“ међу осталим, да он „ваља да буде колијевка, у којој ће се одњивити васкре српске свијести у овога народа нашег на источнијем и јужнијем странама, гдје је потреба, да се душевним препорођењем обнови јединство крви и племена у народу разједињеном историјским догађајима и превјером. „Зетски Дом“ ваља да буде за Црну Гору кушаоница умне снаге и умвијех способности њених синова, школа у којој ће Црногорци полагасти испит зрелости и добијати свједочанство, да су достојни да ступе у коло образованијех народа.“

(*Скупа школа.*) Политехника у Брну стаје годишње 98,000 ф., а има само 95 слушаца. По томе потроши држава за сваког слушаоца годишње преко 1000 ф.

(*Свиларство у Срему.*) Ове године гајиле су се свилене бубе у Срему у 80 општина. Потребно семе дао је кр. уг. инспекторат у Сексарду.

(*У Сра. Неузини*) држана је на летњег св. Николу беседа са игранком у корист месног српског вероисповедног школског фонда, ком је тим положен темељ. Чист приход изнео је преко 100 ф. Највећа заслуга, да се могла та забава приредити, припада тамошњем учитељу г М. Стојковићу, који се и иначе одликује као будилац народне свести, а то посведочише и Неузинци тим, што су свом ваљаном учитељу повисили плату на 600 фор. и дали му сем тога још 4 ланца земље. (3.)

Н Е К Р О Л О Г.

Ђорђе Косић парох брањински (Kisfalud) у мухачком протопресвитерату после дужег боловања преселио се у вечност 14. Маја о. г. у 62-ој живота свог години. Покојник је био родом из Бана, свршио је 6. гимназијски разред у Суботици године 1841, а србску учитељску школу у Сомбору 1843. Најпре је био неколико година учитељ и ђакон, затим свештеник и парох Ђурски и напоследку парох брањински (кишвалубски).

Говорио је добро мађарски и латински, радо се бавио с наукама и послужио је народу свом уз веома слабу награду, најпре као учитељ а затим као свештеник преко 40 година. Оставио је после себе неутешну супругу, три кћери удате за ербске народне учитеље и три сина, од којих један учитељ у Баји, а двојица су приправници првога разреда, један у Сомбору, а други у Баји. Са покојником изгубисмо онег једнога од оних питомаца старе учитељске школе, који су за младости као учитељи а потом као свештеници светој цркви и народу свом — борећи се са сиромаштвом — верно служили. Рецимо на гробу овог старог трубденика народнога по побожном обичају ербском: Бог да му душу прости!

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Привр. учитељ у Мали Радинци Кузман Пушић именован је правим учитељем у истом месту.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Пригодом храма цркве, пренесенија моштију св. оца Николе, изволели су милостиво ову школу обидарти: По 5 фор.: г. Анта Мојсеновић ош. начелник; по 2 ф.: г. Н. Гугенбергер надзорник лучиначких добара; по 1 ф.: Преч гг. пароса: Јован Мештеровић из Набрђа, Јован Грубић из Слобоштине, Милутин Митровић из Гађишта, Вељко Бузаџић из Ољаса, Нићифор Грубић капелан боломачки, г. Аћим Станојевић, фин. пригледник, Тона Мајер, начелник бучки, Вјекослав пл. Албини ош. оврководитељ, гђа. Софија Мештеровића, гђа. Марија Стојановића, г. Светозар Грубић поджуп. вјежбеник, Саво Стојаковић богослов, Лука Крагуљ опанчар из Приједора, Теодор Огњеновић зап. оружнички; по 50 нов.: гђа. Милка Мештеровићева. Свега: 21 ф. 50 нов. На свима приложеним дарима најтоплије благодарим Дичној Срикињици гђци. Зорки Ракићевој, која је са својим декламовањем много учинила, да је овај дарак задобит, такођер и г. Вјекославу пл. Албинију, који је са скупљањем прилога показао, колико школу љуби, — најсрдачније благодарим. Дар овај употријебиће се за оснивање ђачке књижице.

У Слобоштини 15. маја 1884.

Коста Драгосавић, учитељ.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Саку у толнаној жупанији. Плата 72 фр., остали приход у нарави, стан и огрев. Молбенице до 10. јуна месном ерпском школском одбору у Саку, посл. пошта Вонурад.

— Тражи се учитељ у Фочи. Плата 500 фор. и стан Молбенице ерпском правосл. школском одбору у Фочи (Херцеговина.)

— Тражи се учитељ на градској основној школи у Бишћу. Плата 800 ф. и 200 ф. станарине. Молбенице се шаљу до 15. јула по нов. кал. путем претпостављене области земаљској влади за Босну и Херцеговину у Сарајево. Испитани учитељи грађанских школа имају првенство.

— Тражи се учитељ у Варјашу. Плата 300 фр., по 12 њл. жита и кукуруза, 4 хв. дрва, 2¹/₄ ораће земље и стан. У истом месту тражи се и учитељица. Плата иста као и учитеља. Молбенице до Ивана-дна шк. одбору у Варјашу. Захтева се од компетената, да лично представу.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Тражи се учитељ за српско-православну основну школу у Бугојну. Плата 400 фр., стан и огрев. Молбенице до 25. јула српској цркв. шк. општини у Бугојну (Босна.)

— Траже се два учитеља у Сентомашу. Плата 500 фр., стан и огрев. Молбенице се шаљу до 6. јула цркв. шк. одбору у Сентомаш.

— Тражи се учитељица у Ђали. Плата 400 фор., стан и огрев. Молбенице до св. Илије цркв. школском одбору у Ђали (Töröntál m.)

— Тражи се учитељ за српско-православну основну мушку школу у Травнику. Плата је 500 фор., стан и огрев. Компетенат мора доказати, да је Србин православне вере, да је науке с добрим успехом свршио, да немачки зна тачно говорити и предавати и да је особито вешт у црквеном појању. У истом месту тражи се и учитељица за српско-православну основну женску школу. Плата јој је 300 фор., стан и огрев. Компетенткиња је дужна доказати, да је Српкиња православне вере, да је науке с добрим успехом свршила и да је вешта у сваком женском ручном раду. Рок стечају за оба места је до 20. јула 1884. Молбенице се шаљу српско-православном цркв. школском одбору у Травник (председник Коста Медић).

— Тражи се у В. Бечкерек у управитељ срп. нар. школа, који ће уједно бити перовођа општински. Плата 600 фор. Рок до 6. јула о. г.

— Тражи се учитељица у Вел. Бечкерек. Плата 520 фор., стан и огрев. Рок до 6. јула о. г. Молбенице се шаљу срп. цркв. општини у Бечкерек.

НОВЕ КЊИГЕ.

Кнез Милош Обреновић I. За српску омладину написао П. Деспотовић. Панчево 1884. Накладом књижаре Браће Јовановића 8^о с. 116. (са сликом). Цена 40 н.

Српске народне ијесме из Босне (женске). По казивању своје жене прибиљежио С. Н. Давидовић. Панчево 1884. накладом књижаре Браће Јовановића. 8^о с. 132. Цена 50 н.

Летопис Матице Српске уређује А. Хаџић. Књига 138 1884. свеска друга. У Новоме Саду, српска штампарија Дра. Свет. Милетића. 1884. Вел. 8^о с. 160. Цена 70 н.

Миље. I. Добрила и Марија. Издање књижаре Мил. Каракашевића у Сомбору 1884. Са 6 бојадисаних слика и 9 страна текста. Цена 10 н.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Г. Ненаду Пешићу уч. у Д. Нани. Посласмо по Вашој жељи и молимо за претплату. — Молимо сву гг. дужнике, да претплату што скорије намире.

Издаје и уређује : НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.